

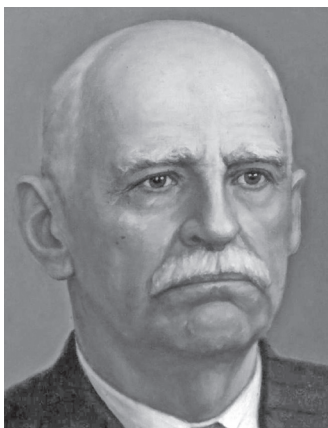
ДО 135-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ О.Н. СОКОЛОВСЬКОГО (1884 – 1959)

14 березня 2019 р. виповнилося 135 років від дня народження доктора сільськогосподарських наук, професора, академіка Української академії сільськогосподарських наук, дійсного члена Академії наук України Олексія Никаноровича Соколовського.

Народився О.Н. Соколовський 14 (1) березня 1884 р. у с. Велика Буримка Золотоніського повіту Полтавської губернії в родині священика. У 1902 р. закінчив Полтавську гімназію і вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету університету Св. Володимира в Києві. У 1908 р. Олексій Никанорович одержав диплом 1-го ступеня за фахом геолог і поступив на навчання до Московського сільськогосподарського інституту.

Наукову діяльність Олексій Никанорович починав у лабораторіях В.Р. Вільямса і Д.М. Прянишникова. У період 1910–1924 рр. О.Н. Соколовський навчався в аспірантурі, а згодом працював викладачем кафедри ґрунтознавства Московського сільськогосподарського інституту. У 1922 р. був обраний професором і завідувачем кафедри ґрунтознавства Московського межового інституту, де він читав курс «ґрунтознавство і бонітування ґрунтів».

У 1924 р. за запрошенням Наркомзему УРСР О.Н. Соколовський переїхав до Харкова з метою організації науково-дослідної

кафедри ґрунтознавства при Харківському сільськогосподарському інституті. У 1931 р. на основі кафедри був утворений Український інститут ґрунтознавства, який очолив О.Н. Соколовський.

У травні 1931 р. рішенням Українського Уряду було відкрито Всеукраїнську академію сільськогосподарських наук — родоначальницю Національної академії аграрних наук України. Її Президентом було обрано Олексія Никаноровича Соколовського.

Незважаючи на відносно короткий період існування (1931–1935), академія на чолі з О.Н. Соколовським зробила істотний внесок у світову і вітчизняну сільськогосподарську науку й освіту і заклала науково-організаційні й концептуальні основи Української академії аграрних наук (нині НААН).

У 1929 р. О.Н. Соколовського обрано дійсним членом

Академії наук України, де він протягом багатьох років був членом президії й очолював відділ фізико-математичних і хімічних наук.

З 1931 по 1956 рік при кафедрі ґрунтознавства Харківського сільськогосподарського інституту під керівництвом академіка О.Н. Соколовського функціонувала Лабораторія хімії ґрунтів Наркомзему УРСР. Численні дослідження лабораторії були спрямовані на агрономічні потреби землеробства — колоїдно-хімічну технологію ґрунтів, структуру ґрунтів, меліорацію солонцевих ґрунтів та ін.

З ініціативи О.Н. Соколовського у 1956 р. на основі лабораторії ґрунтознавства АН УРСР і біологічних відділів Кримської філії АН СРСР організовано Український науково-дослідний інститут ґрунтознавства (нині Національний науковий центр «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського»). Директором було призначено академіка О.Н. Соколовського. Серед перших і головних завдань, що сприяли об'єднанню навколо інституту провідних учених-ґрунтознавців з усіх регіонів України, стало великомасштабне обстеження ґрунтів (1957–1961 рр.), в результаті якого для площі всіх сільськогосподарських угідь республіки підготовлено та видано карти ґрунтів областей України масштабу 1:200000.

О.Н. Соколовський є одним із засновників сучасного агрономічного ґрунтознавства. Водночас він був біля витоків нового напрямку в науці про ґрунти — колоїдне ґрунтознавство. Колоїдний комплекс ґрунту О.Н. Соколовський розглядав не тільки як «поглинальний», а як живу «плоть», свого роду «плазму» ґрунтоутворювального процесу. На основі досліджень О.Н. Соколовського встановлено фракції ґрунтових колоїдів, некерованих поглиненими основами (так званий пасивний мул), визначено шляхи генезису цього мулу і його взаємоперетворення з активним мулом. Ця робота була покладена в основу теорії генезису ґрунтової структури, якій великого значення надавали П.А. Костичев та В.Р. Вільямс. Уявлення О.Н. Соколовського про роль мулу, як фактора структури, про шляхи його активізації стали основою його теорії структурного стану ґрунту.

О.Н. Соколовський розглядав будову ґрунту на основі врахування перерозподілу по профілю колоїдних фракцій, які зумовлюють формування генетичних горизонтів. Замість формальних позначень горизонтів ґрунтового профілю буквами латинського алфавіту О.Н. Соколовський запропонував символи, що відповідають колоїдній функції кожної частини профілю і ввів у їхню характеристику категорії якості та міри. На основі раціональної номенклатури генетичних горизонтів

ґрунтів і типів ґрунтових профілів виник напрям про типи ґрунтоутворення як сукупність елементарних ґрунтоутворювальних процесів.

Предметом досліджень О.Н. Соколовського було не тільки виявлення змісту кожного з типів ґрунтоутворення, але і форми їх взаємозаміщення та співіснування, що є основою генетичної класифікації ґрунтів. Схема такої класифікації була запропонована О.Н. Соколовським у 1933 р. в широко відомому підручнику «ґрунтознавство».

Новаторським кроком стало наукове обґрунтування вчення про орний шар як генетично окремих горизонтів, у межах якого, головним чином, здійснюється агротехнічний вплив на ґрунт.

Протягом багатьох років Олексій Никанорович був віце-президентом Міжнародної комісії з фізики ґрунтів, брав участь у роботі міжнародних наукових конференцій і конгресів у Ротамстеді (1926), Вашингтоні (1927), Будапешті (1928), Москві (1930) та ін.

Багато років О.Н. Соколовський віддав вищій школі. Його лекції спочатку були оформлені у вигляді конспекту, а потім представлені як загальний курс «Сільськогосподарське ґрунтознавство». За цією книгою навчалися і продовжують навчатися покоління ґрунтознавців і агрохіміків.

О.Н. Соколовський створив наукову школу ґрунтознавців, що надалі одержала назву Харківської. Серед його найвідоміших учнів — Н.Б. Вернандер, М.К. Крупський, О.М. Мажейко, О.М. Грінченко,

Г.С. Гринь, В.Д. Кисіль, А.Ф. Яровенко, М.І. Лактіонов, О.Я. Демідієнко і багато інших.

Наукові ідеї О.Н. Соколовського знайшли своє продовження в напрацюваннях колективу Інституту ґрунтознавства та агрохімії, що носить його ім'я. Вони були розвинені його послідовниками, які створили свої наукові школи, сформували наукові концепції розвитку агрономічного ґрунтознавства в Україні. Таким чином, можна з усією впевненістю стверджувати, що протягом усього цього часу ґрунтознавство як наука в Україні розвивалося під впливом ідей академіка О.Н. Соколовського.

**Заришняк А.С.,
академік НААН,
віце-президент-
головний вчений секретар
Національної академії
аграрних наук України**

**Балюк С.А.,
академік НААН,
директор ННЦ «Інститут
ґрунтознавства
та агрохімії імені
О.Н. Соколовського»**

**Шимель В.В.,
кандидат сільсько-
господарських наук,
учений секретар ННЦ
«Інститут ґрунтознав-
ства та агрохімії імені
О.Н. Соколовського»**

**Дегтярьов В.В.,
доктор сільськогосподарських наук, професор,
завідувач кафедри
ґрунтознавства
Харківського
національного аграрного
університету
ім. В.В. Докучаєва**